Алгоритм дій для батьків, опікунів та педагогів у разі виявлення загрози

Якщо батьки (або вчителі) запідозрили, що дитина перебуває у контакті з потенційно небезпечними особами, необхідно діяти швидко, але обережно. Зокрема можна використати такий алгоритм дій:

- збережіть докази. Зробіть скріншоти текстових, аудіо та відео повідомлень, зафіксуйте номери телефонів або акаунти осіб, що контактують з дитиною. Ці дані можуть стати ключовими для розслідування кіберполіції та допомогти припинити діяльність злочинців;
- проведіть спокійну розмову з дитиною. Категорично не можна звинувачувати або лякати її, адже це може викликати відчуття страху та небажання розповідати про ситуацію. Краще ставити відкриті запитання, наприклад: «Що ти знаєш про цю людину?», «Чому вона пропонує тобі таку роботу?», «Чи не здається тобі це підозрілим?». Якщо дитина вже отримувала вказівки щодо виконання якихось завдань, важливо пояснити їй, що вона стала жертвою маніпуляцій і що її життя та майбутнє можуть бути під загрозою;
- повідомте про інцидент адміністрацію школи та кіберполіцію. Класний керівник або шкільний психолог може допомогти оцінити ситуацію та спланувати подальші дії. Якщо ситуація серйозна (наприклад, дитині погрожують або її змушують до незаконних дій), слід негайно звернутися до Національної поліції;
- забезпечте психологічну підтримку. Дорослі мають створити безпечний простір для відкритого спілкування, уникаючи критики чи надмірного контролю. Якщо дитина переживає сильний стрес, корисно залучити психолога, який допоможе їй впоратися з тривогою та почуттям провини. Окрім цього, важливо запропонувати дитині альтернативні способи зайнятості – спортивні секції, творчі гуртки або волонтерські ініціативи, які допоможуть їй реалізувати свої здібності без ризику потрапити в небезпечні ситуації.

Поради педагогічним працівникам з питань протидії вербуванню дітей

Важливим чинником для розуміння причин, які призводять до того, що пропозиції з боку російських спецслужб знаходять відгук саме у дітей 13-17 років є **вікові психологічні особливості підлітків**, про які мають знати батьки, педагоги і самі підлітки:

1. Для дітей 13-17 років характерною є несформованість тих ділянок мозку, які відповідають за контроль, встановлення причинно-наслідкових зв’язків, можливість передбачати наслідки подій, власних та чужих вчинків. Це призводить до того, що користуючись своїм правом на особистий вибір, підліток до кінця не усвідомлює, що до цього вибору йогу навмисне підштовхують, а відповідати за зроблене доведеться в повній мірі саме йому.
2. Підлітки прагнуть до ризику, тим самим вони випробують себе, свої можливості, перевіряють на міцність систему норм, правил суспільства, в якому живуть. Але за несформованості критичного мислення вони, як ніхто інший, схильні потрапляти у небезпечні ситуації.

3. Підлітковий вік – це період сепарації від батьків, формування власної системи цінностей шляхом перевірки системи цінностей, закладеної батьками та суспільством. І якщо ці цінності закладалися у несприятливих умовах, за відсутності поваги до дорослих та довіри, безпеки у стосунках, неумотивовані, такі цінності будуть швидко забуті і підліток почне активно розширювати межі дозволеного, випробуючи суспільство на його правову, моральну, етичну спроможність.

4. Це період усвідомлення свого місця у суспільстві, майбутнього, період планів та мрій. А реалізація мрій, природно, потребує або активної праці та/або матеріальної складової. Тому підлітки легко «ведуться» на можливості «легкого» заробітку. І якщо дорослі відразу усвідомлюють всю абсурдність ситуації, то підліток «не замислюється», що стоїть за такими щедротами та не усвідомлює шкоду, яку може завдати і собі, і оточуючим.

Освіта та профілактика є основними інструментами у подоланні складних вікових періодів у житті підлітка і педагоги та працівники психологічної служби відіграють ключову роль у цьому процесі, оскільки вони можуть навчати учнів правил безпечної поведінки й допомагати батькам розуміти, як уберегти своїх дітей від небезпек.

У межах спільної програми «Безпечна школа», яку реалізовують Міністерство освіти і науки та Міністерство внутрішніх справ, розроблено рекомендації для батьків та освітян, щоб уберегти підлітків від вербування ворогом https://mon.gov.ua/news/yak-rozpiznaty-oznaky-verbuvannia-dytyny-rekomendatsii-batkam-i-osvitianam

Поради, які допоможуть реалізувати основні напрями взаємодії вчителя з батьками задля запобігання вербуванню в межах освітнього проєкту підготувала для педагогів редакція журналу «На Урок» https://naurok.com.ua/post/protidiya-verbuvannyu-ditey-u-diversi-ta-pravoporushennya-vzaemodiya-vchitelya-z-batkami

Дорослі мають усвідомлювати, що у підлітковому віці молодь легко піддається негативному впливу та схильна до необдуманих ризикованих дій. Через певні біологічні особливості тинейджерам складно мислити критично та бачити небезпеку там, де її помічають дорослі. У цей складний час підлітки, психіка яких втомлена війною, стають легким об’єктом для маніпулювання. Психологи та експерти зауважують, що російські спецслужби першочергово націлюються на підлітків, які:

- шукають додаткового заробітку й зацікавлені у будь-яких пропозиціях про роботу;
- активні й ініціативні, проте не вміють спрогнозувати наслідків своїх дій;
- не обізнані про юридичну відповідальність, зокрема щодо неповнолітніх;
- мають низьку самооцінку, почуваються самотніми або ізольованими, не відчувають підтримки в сім’ї, є так званою «групою ризику».

Корисна інформація та матеріали на допомогу педагогу щодо організації та проведення заходів з безпечної поведінки учнів, медіа освіти розміщена на сайтах:

- Центр протидії дезінформації при РНБО України: https://cpd.gov.ua/category/events/

- Академія Української Преси https://www.aup.com.ua/
- Портал медіа освіта і медіа грамотність http://medialiteracy.org.ua/

Завдання для розвитку навичок критичного мислення та медіаграмотності в учнівства можна інтегрувати в будь-який етап уроку. Це не тільки допомагає розвивати у дітей базові навички з медіаграмотності, а й надає методичну свободу вибору вчителям – без прив'язки до конкретної теми чи предмета. Досвід педагогів закладів загальної середньої освіти України. https://nus.org.ua/2024/10/21/10-prostyh-vprav-iz-mediagramotnosti-na- bud-yakyj-urok/

Громадська організація «Смарт освіта» розробила для вчителів методичні посібники для онлайн-курсу «Основи кібербезпеки для школярів» http://cyberkidsukraine.nus.org.ua/

Інформаційно-просвітницькі заходи зі здобувачами освіти:

- практичні тренінгові заняття щодо аналізу конкретних ситуацій з формування критичного мислення, розвитку навичок прийняття відповідального рішення, оволодіння сучасними технологіями розв'язання складних ситуацій, цілепокладання у значимих для підлітка життєвих ситуаціях;
- інформаційні повідомлення з метою підвищення правової свідомості та відповідальності шляхом інформування, ознайомлення із нормативними актами, аналіз конкретних прикладів із застосуванням цих законів;
- просвітницька робота щодо медіа грамотності та медіа гігієни, безпечної поведінки в соціальних мережах та месенжерах;
- формування сталої, свідомої системи цінностей, таких як патріотизм, відчуття національної приналежності та єдності.

Про роль національно-патріотичного виховання молоді у превенції втягнення до диверсійної та колабораційної діяльності

Наразі виховання дітей та молоді в Україні здійснюється в умовах воєнного стану, що суттєво підвищує роль національно-патріотичного виховання молоді. З огляду на це національно-патріотичне виховання учнівської молоді наповнюється новим змістом та має бути зорієнтованим на формування в підростаючого покоління національної самоідентифікації.

Важливо, щоб кожен заклад освіти став для дитини осередком становлення громадянина – патріота України. У планах роботи класних керівників необхідно передбачити проведення тематичних годин спілкування, зустрічей, бесід, лекцій, семінарів, тематичних виставок, засідань за «круглим столом», науково-практичних конференцій, літературних вечорів, поетичних годин тощо щодо відзначення важливих пам'ятних та ювілейних дат.

Рекомендуємо застосовувати в роботі такі акти національного законодавства: Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text)

Постанова Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2023 р. № 1322 «Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках»

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#Text

Для використання в роботі за цим напрямом пропонуємо такі матеріали: Інформаційні матеріали Українського інституту національної пам'яті https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy

Матеріали Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді для потреб дистанційної освіти дітей та дорослих https://patriotua.org/dystantsiine/

Проєкт «Що ти знаєш про...? Історія регіонів України» Національного центру «Мала академія наук України» http://surl.li/vykyrs

Поради для дітей та підлітків як уникнути небезпеки:

1. Не діліться особистою інформацією в Інтернеті. Ніколи не публікуйте свої контактні дані, адресу, школу або іншу персональну інформацію в соціальних мережах. Якщо незнайома особа пише вам у месенджерах або соцмережах, не відповідайте на її повідомлення.
2. Остерігайтеся підозрілих знайомств. Не погоджуйтеся на зустрічі з незнайомцями, які обіцяють легкі гроші, подарунки чи інші вигоди. Уникайте спілкування з тими, хто пропонує «цікаву роботу», особливо якщо вона стосується збору інформації про військові об'єкти, зйомки фото/відео, передачі речей чи грошей.
3. Зважайте на підозрілі завдання. Якщо вас просять щось сфотографувати чи записати (мости, дороги, об'єкти інфраструктури) – це може бути спроба залучити вас до незаконної діяльності. *Подібні дії підпадають під статтю 111 Кримінального кодексу України (державна зрада) або статтю 258-3 (створення терористичної групи).*
4. Не передавайте підозрілі пакунки. Якщо незнайома особа просить передати пакет чи інші речі, категорично відмовляйтеся.
5. Критично ставтеся до інформації, що є в Інтернеті. Деяка інформація може бути фейковою та створена, щоб викликати недовіру до України.
6. Якщо вас турбує чиєсь спілкування або поведінка, не тримайте це в секреті, завжди розповідайте практичному психологу, соціальному педагогу, батькам або вчителям.

Куди звертатися у разі спроби вербування дитини або виявлення підозрілої діяльності?

- повідомити поліцію за номером 102, 112 або заповнити форму зворотного зв'язку на сайті Кіберполіції ticket.cyberpolice.gov.ua;
- чат-бот Служби безпеки України «Спали ФСБшника», куди можна повідомляти про спроби вербування t.me/spaly_fsb_bot.

Корисні посилання:

- Міністерство освіти і науки України «Як розпізнати ознаки вербування дитини. Рекомендації батькам і освітянам» https://mon.gov.ua/news/yak-rozpiznaty-oznaky-verbuvannia
- Державна служба якості освіти - вебінар «Протидія вербуванню дітей до протиправної діяльності» https://www.youtube.com/watch?v=Tmq9zbjcWUk
- Брошура (Громадська організація «Стоп секстинг») «Протидія

залучення дітей російськими військовими до протиправної діяльності через мережу інтеренет» https://stop-sexting.in.ua/wp-content/uploads/2022/06/

- Спільно зі Службою Безпеки України знято соціальний ролик «Спали ФСБшника» https://www.youtube.com/watch?v=ffSe1t4_eWk
- Проєкт «Кібер Брама» від Кіберполіції (stopfraud.gov.ua) - інформація щодо безпеки в мережі, розділ «Кібербезпека в освіті» https://stopfraud.gov.ua/cybersecurity-in-education
- Суспільне Чернігів https://youtu.be/t7tozxrdlGs?si=S3UF-asp8X7hDvXd
- Як розпізнати ознаки вербування дитини? Рекомендації батькам і освітянам - https://mon.gov.ua/news/yak-rozpiznaty-oznaky-verbuvannia-dytyny-rekomendatsii-batkam-i-osvitianam
- Як розпізнати ознаки вербування дитини - https://vseosvita.ua/blogs/yak-rozpiznaty-oznaky-verbuvannia-dytyny-vid-rf-porady-dlya-uchniv-ta-batkiv-108699.html
- Як батькам та педагогам запобігти вербуванню дітей – ht tps: / / eo. gov. ua/ yak- batkam- ta- pedahoham- zapobihty- verbuvanniu-ditey/2025/04/01/
- Як зрозуміти, що дитину вербують: ознаки, методи боротьби, поради для батьків та освітян - https://nus.org.ua/2025/03/31/yak-zrozumity-shho-dytynu-verbuyut-oznaky-metody-borotby-porady-dlya-batkiv-ta-osvityan/
- Як вчителі та батьки можуть убезпечити дітей від вербування рф через соціальні мережі - https://tsn.ua/ukrayina/iak-vchyteli-ta-batky-mozut-ubezpechyty-ditey-vid-verbuvannia-cherez-sotsialni-merezi-2798455.html
- Посібник «Цифрове середовище та воєнні злочини. Діти» - https://stop-sexting.in.ua/adult/posibnyky/tsyfrove-seredovyshche-ta-voienni-zlochyny-dity/